

בפרק זה מובאים דברי רבותינו הסבוראים שהגיעו אלינו בצרוף שם אומרם.

חלק ראשון: אלו שהוזכרו בסוגיות התלמוד

(5) כתובות (ב:): "פשיט רב אחאי הגיע זמן ולא נישאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה לא נשאו לא קתני אלא לא נישאו היכי דמי אי דקא מעכבן אינהי אמאי אוכלות משלו ואוכלות בתרומה אלא לא דאיתניס כי האי גוונא וקתני אוכלות משלו ואוכלות בתרומה. (אמר רב אשי) לעולם אימא לך כל אונסא לא אכלה ודקא מעכבי אינהו ובדין הוא דאיבעי ליה למיתני לא נשאו ואידי דתנא רישא בדידהו תנא נמי סיפא בדידהי". והתוספות רצו לקבוע שבאמורא מדובר כיון שרב אשי משיב על דבריו. וכבר

העיר רבמ"ל (אוצה"ג כתובות תשו' 2) ש"כ"מ לא היה קטע "אמר רב אשי". ובד"ס השלם הוסיפו שחסר בעוד שלושה כ"י נוספים. ובאמת רבנו המאירי מאשר גירסא זו, וכותב: "וגירסת הספרים לעולם אימא לך אנסא לא אכלא, ואין גורסים בזו אמר רב אשי, וכן אין גורסין בה כל אונסא לא אכלה וכו' " ואף ממשך: "ויש בקצת ספרים גירסאות אחרות ובתוספות והדושיין בלבושין ללא צורך ואל תחוש להם".⁸ לאור זה, כל הקטע הנ"ל הינו מ"ר"ס, ואף מן המאוחרים לרב אחאי. ופשר הדבר הוא שכל הסוגיא כולה, היא עריכה סבוראית (נוכיח במק"א). והנה דברי רב אחאי הם דיוק מתוך הברייתא כדרך של ר"ס דייקי (ראה מה שכתבתי בפרק "דייקי רבנן").

6. דנו רבים כבר בדברי התוספות (כתובות ב: ד"ה פשיט) הכותבים "לא כמו שפירש רשב"ם דהיינו רב אחאי גאון שעשה שאלתות והיה בסוף כל האמוראים, ולכך משנה לשון בכל הש"ס פריך רב אחאי שהרי כאן רב אשי עונה על דבריו אלא אומר רבנו תם שהוא אמורא וכו'", וכן בתוספות (זבחים ק"ב: ד"ה פריך רב אחאי) הכותבים "בכל מקום לשונו משונה כדאשכחן בריש כתובות פשיט רב אחאי ומתוך כך היה אומר רבינו שמואל דהוא רב אחאי שעשה השאלתות שהיה מרבנן סבוראי דבתר רבינא ורב אשי (דהוסיף) [דהו סוף] הוראה וכתבו אחרי כן דבריו (בסוף) [בתוך] הש"ס ומיהו בההיא כתובות אשכח רב אשי דמיירי בתריה".

וכבר התפלא בדה"ר (פרק כ"ג) איך הרשב"ם יכול לבלבל בין בעל השאלתות ובין רב אחאי הסבורא, והסיק "ובא איזה מאן דהוא והוסיף שעשה שאלתות ושיחת את דבריו הטובים", וראה שם דבריו באורך. ואני מתפלא על תמיהתו: והלא כל התוספות המודפסים לפנינו נפגעו בידי עורכים חסרי אחריות שלא דייקו בלשון רבותיהם, וניתן להוכיח הדבר ממאות מקומות בהם רעיונות ברורים מתוסי ר"ש משאנן והרא"ש ועוד, הושחתו בנוסח שלפננו.

ואין צריך להרחיק לכת הרבה. במקרה דנן בין שני התוספות שבכתובות ובזבחים בולטת כבר הסתירה שבראשון מכונה רב אחאי גאון, ובשני נחשב מרבנן סבוראי! ולגבי יחוס השאלתות לרב אחאי הסבורא אין קושי: וכי זהו היחוס היחיד הלא מדוייק בדברי התוספות! והלא גם הלכות גדולות יחסוהו לרב יהודאי במקום רב שמעון קיירא כידוע! ועוד דוגמא, התוספות מייחסים את התקנה לגבות כתובת אשה ובעל חוב מיתמי אפלו ממטלטלי לרבנן סבוראי, כאשר ידוע מאגרת רש"י (עמ' 105) שזו תקנה של "מר רב הונא הלוי בר יצחק בשנת תתצ"ו ומרב מנשה גאון פומפדיתא ומר ביבוי מנהר פקוד" (שם, עמ' 108) והלא לפי סתו"א סוף סברא היא רב עינא ורב סימונא, ורש"י באגרתו (עמ' 99) קובע זמנם בסביבות תת"ל, ז"א כמאתיים מארבעים שנה לפני כן! ואיך שניישוב קושיות וסתירות אלו, לפחות דבר אחד ברור: אי-אפשר לסמוך על נוסח התוספות כפי שהוא לפנינו לקבוע עובדות היסטוריות (ופעמים רבות אף הילכתיות). וכבר כתב הרב חיד"א (שם הגדולים ערך רב אחא) "ואם כדברי רש"י ותוסי ושאר גדולים כתוב לפעמים רב אחאי בשאלתות הוא אגב שיטפא או טעות המעתיק".

והביא גם (שם) "דרבנו האר"י זצ"ל בשער הגלגולים כי בפשיטות דמ"ש בתלמוד פריך רב אחאי הוא מרבנן סבוראי". ולמעשה כתב זאת כבר בפשיטות ר"ש מקינון מס' כריתות (הוצאת הרב סופר עמ' קמ"ט) "פריך רב אחאי הרי הוא מרבנן סבוראי". והעיר על כך כבר הרב חיד"א (הנ"ל).

דרך אגב, עצם העובדה שר"ש מקינון אומר באופן ברור שרב אחאי מרבנן סבוראי הוא, מחזק את חשדותינו, שדברי התוספות לא נמסרו לנו בדיוק, כי הוא עצמו מבעלי התוספות, והוא יודע אותם יותר ממעתיקים אלו או אחרים.

7. וכן כל שאר המקורות לגבי רב אחאי שאציין בהמשך (חוץ מציון מיוחד) צויינו כבר שם, וגם על ידי קודמיו בריל יאהביכר II 26 ובעל דורות הראשונים.

8. ומהדיר המאירי כתב שלא מצא גירסא זו אצל ראשונים אחרים, אבל כל הכ"י הנ"ל מאשרים אותה. נוסף לכך, אף בין רבותינו הגורסים רב אשי, יש הגורסים כלפננו ויש הגורסים רב אשי אמר, וזה כבר מעיד על ידים שחלו בה.

מסלך }
רבנן סבוראי
וכפי הראיה
כ"כ א'
א"ר 19-22
-הרב אליהו
ז"ל